Agost 1982

10.14

Jordi Solé Tura

"Presentació" de L'ESPERIT DE LES LLEIS, de MONTESQUIEU

L'historiador francès Felix Ponteil obre el primer capitol de la seva obra La pensée politique depuis Montesquieu amb la següent afirmació:

> " L'any 1748 inaugura un gran periode en el terreny de la filosofia politica. La publicació de L'esperit de les lleis de Montesquieu marca una data capital en la història del pensament polític europeu al segle XVIII".(1).

Amb més o menys matisos, amb més o menys contundència, la majoria dels historiadors de les idees parteixen d'una apreciació semblant. Hi ha un acord general a considerar Montesquieu com un dels pensadors fonamentals de la moderna teoria política i avaluar L'Esperit de les lleis, com una de les fites bàsiques d'aquesta teoria.

Jo també crec en la importància històrica de Montesquieu i del llibre que ara teniu a les mans. No tinc, doncs, cap intenció d'impugnar l'acord general.

Però sento l'obligació de començar aquesta presentació advertint el lector de la relativitat d'aquestes apreciacions pòstumes. Que un pensador o una obra siguin fonamentals no depen sols del pensador o de l'obra en si mateixos sinó d'un conjunt de circumstàncies històriques posteriors que donen un relleu especial a determinades idees i enfonsen en l'oblit altres idees no menys profundes o agosarades.

La importància de l'obra de Montesquieu prové, evidentment, d'ella mateixa. Però també de l'ús que se n'ha fet posteriorment, sovint amb una interpretació unilateral i distorsionada de tal o tal aspecte d'aquesta obra.

Avui encara, Montesquieu és utilitzat com a arma dialèctica en un combat polític que no té res a veure amb el de mitjan segle XVIII. A casa nostra, sota el franquisme, Montesquieu servia per fonamentar i justificar determinades opcions liberals contra la dictadura. I viceversa: des d'òptiques integristes, Montesquieu ha

estat combatut fins fa ben poc -- i encara ho és en determinats cercles -- com un dels enemics de la religió i de la pàtria.

Dubto, doncs, que l'afirmació de Ponteil que he recollit al començament sigui exacta en els seus termes estrictes. L'any 1748 no marca pròpiament cap línia divisòria en el terreny del pensament polític ni les coses van canviar radicalment en la teoria i la pràctica polítiques a partir de 1749. En la història real els talls no són mai tan radicals ni clars. Les fites històriques sempre són posades quan ja han passat molts anys, quan els fets s'han sedimentat i el passat és interpretat en funció del present.

Es fàcil comprovar que Montesquieu no va escriure L'esperit de les lleis amb un pla rigorós. Com ha observat justament Sabine la concatenació entre les matèries tractades és molt relativa i hi ha una gran quantitat de coses irrellevants(2). El lector mateix pot comprovar fàcilment que l'ordre dels diversos llibres o capitols recorda més una juxtaposició de temes que el desenvolupament rigorós d'una reflexió de lògica política(3)

Entre els llibres IV i X trobem una gran diversitat de matèries, des de consideracions de dret penal sobre la posició social de les dones, fins a una classificació de les formes de govern i les corrupcions respectives. Els llibres XI i XII són els més famosos, perquè estudien el gran tema de la llibertat política. El llibre XIII parla de les polítiques tributàries. Els llibres XIV a XVII són igualment cèlebres per l'estudi dels efectes del clima sobre l'organització política i social. El llibre XVIII complementa aquesta anàlisi amb un estudi dels efectes del sòl. El llibre XIX examina la influència dels costums. I així es pot seguir fins al final, amb una autèntica juxtaposició de matàries i d'observacions, que van des de l'estudi del comerç fins a la història del dret romà, passant per consideracions sobre la demografia i les religions.

~~Ara bé, doncs, l'unitat d'aquest conjunt ? Quin és el fil conductor ? Aquesta és, realment, la qüestió que normalment el lector pot haurà sentit de trobar-se davant un simple tractat publicitari d'obra que ara tenim a les mans és molt important, tothom ho diu, l'any que va ser publicada fou una~~

On és, doncs, l'entrellat d'aquest conjunt ? Quin és el fil conductor ? N'hi ha prou, per exemple, amb recordar que Montesquieu és el teòric de la divisió dels poders i que això és suficient per donar coherència al conjunt de matèries que integren l'obra i per explicar la transcendència històrica de l'autor?

Es cert que Montesquieu és conegut essencialment com el teoritzador de la divisió dels poders i, per tant, com un dels inspiradors màxims de la concepció liberal i democràtica de l'Estat. Però Montesquieu no era un liberal,en el sentit estricte del terme, ni menys encara un revolucionari. Per a ell hagués estat rigorosament incomprensible que dos segles després de publicar L'esperit de les lleis el concepte de la divisió dels poders no sols fos una mena de principi jurídic i polític indiscutible -- i com a tal reconegut a moltes constitucions, entre elles la nostra de 1978 -- sinó també un principi reivindicat per forces polítiques que van des dels liberals fins als comunistes,

Per això no n'hi ha prou amb reclams sobre la importància de l'obra ni amb simplificacions sobre el propósit teòric de l'autor. Montesquieu no era un simple teòric ni menys encara un simple observador. Era un home immers en uns determinats problemes polítics i socials i la seva obra reflecteix molt bé no sols la seva situació específica sinó també els seus objectius immediats. L'esperit de les lleis és inicialment i per damunt de tot altre propòsit una obra de combat polític. Va dirigida contra uns determinats adversaris polítics i ideològics i cerca una determinats objectius. La seva grandesa és, però,que en aquest combat polític aporta unes idees i adopta un mètode d'anàlisi que han anat més enllà de ls conjuntura en què van néixer.

Per això, en obrir avui les pàgines de L'esperit de les lleis el lector no ho pot fer únicament amb la idea que té a les mans una obra històricament important, sinó que ha de poder situar l'obra i l'autor amb respostes proemials a preguntes com les següents:

Què pretenia Montesquieu amb aquesta obra ? Què ha aportat més enllà del seu objectiu polític immediat ? Per què el nom de Montesquieu ha passat a la història com a teòric d'un liberalisme i com a precursor d'uns canvis revolucionaris que ell ni tan sols no va preveure (4) ?

Aquests són , a parer meu, els problemes que justifiquen i

donen sentit a una presentació de L'esperit de les lleis per al lector de 1982.

Cal recordar, en primer lloc, que L'esperit de les lleis va ser escrita a mitjan segle XVIII, com a culminació d'una sèrie de reflexions sobre la història i la societat que havien donat ja obres com Considérations sur les causes de la grandeur et de la décadence des Romains i obres de polèmica político-filosòfica com les Lettres persanes.

Charles-Louis de Secondat, baró de La Brède i de Montesquieu havia nascut al castell de La Brède, prop de Bordeus l'any 1689. Pertanyia, doncs, a una familia de l'antiga noblesa i fou educat com a tal. Estudià dret i exercí càrrecs [redacted] polítics importants -- com és ara el de president del Parlament, institució de tipus corporatiu que no cal confondre [redacted] amb els parlaments posteriors de l'Estat liberal --.

[redacted] Viatjà per Europa, sojornà a Anglaterra, fou sensible a les inquietuds intel.lectuals i l'esperit científic de l'època i, [redacted], ocupà un lloc important en el món literari francès, essent rebut a [redacted] l'Acadèmia Francesa l'any 1728.

[redacted] Aquest intel.lectual [redacted] d'origen noble, polític i viatger, vivia en una França [redacted] sotmesa a problemes i tensions que les estructures polítiques de l'Estat absolut eren cada vegada més incapaces de resoldre.

Apareixien noves forces polítiques i socials, es desenvolupava una nova burgesia [redacted] comercial amb interessos econò-

mics i socials que no trobaven expressió adequada en les institucions de l'Estat abolut.Apareixien noves forces intel.lectuals, amb una visió també nova del món i de les seves lleis,que topava amb l'estretor de les concepcions teològiques de la història i de la societat.

Montesquieu havia viatjat i havia tingut ocasió de comprovar la diversitat de les institucions i dels costums. La seva estada a Anglaterra li va produir una impressió especial.

Durant tota la segona meitat del segle anterior, Anglaterra havia conegut un gran procés revolucionari, amb moments radicals com l'execució del rei Carles I, la proclamació de la República per Cromwell i l'establiment final d'un compromís que consistia de fet en la institucionalització d'un nou tipus de monarquia.

El sistema polític anglès del segle XVIII no era evidentment un sistema liberal, ni es pot dir que la seva base fos ja la plena divisió dels poders, si més no tal com la va teoritzar després Montesquieu (5). Era, però, un sistema nou en el que el poder del monarca havia estat limitat amb una certa desconcentració dels poders i en el que la burgesia mercantil havia trobat un lloc propi en el Parlament, al costat de la noblesa, però amb Cambres separades. El Parlament com a institució central tenía capacitat de control financer i després polític sobre el poder executiu -- cada vegada més desvinculat de la figura del monarca --. I al costat d'aquestes institucions, es reforçava el paper d'uns jutges d'origen tradicional, que aplicaven un dret basat igualment en la tradició i en la pròpia interpretació judicial i que gaudien d'una gran independència en relació al poder reial.

Montesquieu vivia,doncs, la crisi de l'Estat absolut francès per experiència directa o per referències literàries, sabia que altres Estats també estavan en crisi, coneixia les solucions que en alguns països s'havien posat en marxa i en funció de tot això es plantejava el problema de si l'Estat francès era reformable o no i si ho era quines eran les reformes possibles i necessàries (6).

Per això, precisament, la seva obra havia de ser necessàriament polèmica. Plantejar-se la reforma de l'Estat absolut era

topar amb els detentadors del poder d'aquell Estat i amb els qui el justificaven en el pla teòric.

Com ha posat en relleu Groethuysen, l'obra de Montesquieu es dirigeix essencialment contra la concepció teològica de la societat, de la política i de la història.(7) El mateix Groethuysen contraposa els textos de Montesquieu y de Bossuet, en una mena de polèmica directa que deixa les coses perfectament clares. Si Bossuet intenta aturar la crisi de l'Estat absolut teoritzant fins a la culminació les concepcions sobre l'origen diví del poder polític i descrivint un pla perfectament harmònic del desenvolupament de la història segons el voler de Déu, Montesquieu adopta un mètode completament diferent, basat en la comparació dels pobles i de les institucions en el passat i en el present. Per això, Groethuysen ha pogut escriure que l'important de Montesquieu és precisament el mètode (8).

La grandesa de Montesquieu és que no intenta contraposar a les concepoions metafísiques de Bossuet i altres teòrics del dret diví una concepció igualment metafísica. Montesquieu no reflexiona en funció d'un dret natural igualment abstracte i apriorístic,sinó en funció de la història i d'allò que avui en diriem la comparació sociològica. Utilitza els resultats dels seus coneixements directes i de les seves lectures i contraposa a les grans construccions teològiques la diversitat -- i per tant la relativitat -- de les institucions i dels costums en el temps i en l'espai.

Naturalment, Montesquieu és tributari de les insuficiències dels seus coneixements i de les limitacions del pensament científic de l'època. Com ha dit Bowle, Montesquieu va escriure en una època en què les ciències socials començaven a brillar però encara podien ser simplificades per un amateur elegant (9). El lector d'avui veurà fàcilment aquestes insuficiències i simplificacions i comprovarà fins a quin punt Montesquieu era tributari d'unes lectures històriques i d'una literatura de viatges que l'induïen sovint a l'error o a la simplificació. Precisament per això, Montesquieu, que volia combatre la metafísica i l'apriorisme hi acaba caient en alguns moments (com per exemple en la utilització del despotisme turc com a il.lustració de les seves opinions sobre el despotisme en general).

També és cert, d'altra banda, que la seva interpretació de les institucions angleses no és exactament científica. (Com ja he recordat més amunt,) a l'Anglaterra que ell va conèixer no existía pròpiament la divisió de poders tal com la descriu i la preconitza a L'esperit de les lleis i, per tant, l'actitud de Montesquieu és, en aquest cas, la del polemista que utilitza uns fets, tot deformant-los, per a argumentar les seves opinions, no la del científic que descriu i explica.

Però aquestes limitacions i aquestes deformacions no invaliden l'actitud metodològica de Montesquieu ni disminueixen el valor de la seva posició. Allò que vol demostrar Montesquieu -- i aquest és també el sentit profund de les seves altres obres -- és que no hi ha un pla establert per Déu en el desenvolupament de la història dels pobles i que, per tant, no hi ha un poder polític que derivi directament del voler de Déu. Per a ell, tots les institucions polítiques i socials, totes les formes de poder i d'organització estan sotmeses a evolució, canvien, progressen o decauen per causes pròpies . Cada sistema polític és fill de la pròpia circumstància, es basa en un determinat esperit col.lectiu o caràcter general que avui en diriem caràcter nacional (10). I aquest caràcter nacional és determinat no solament per la història sinó també per altres circumstàncies, com són ara el clima, l'entorn geogràfic, les lluites socials i polítiques, etc.

Des d'aquesta perspectiva, s'explica que Montesquieu rebutgi com a fonament del sistema polític i de la societat les concepcions del dret natural i del contracte social. Per a ell, no calia partir d'un "estat natural" de l'home, previ a l'estat social. Pel simple fet de la reproducció l'home viu en societat i és social per definició (11). Allò que interessa Montesquieu és, el funcionament real -- o suposadament real -- de les institucions socials tal com existeixen.

En aquest sentit sí que es pot parlar de [redacted] la radical novetat que significava L'esperit de les lleis contra el dogmatisme i contra les concepcions teològiques de la societat i de la política. Com ha escrit Groethuysen (amb un entusiasme, cal dir-ho, que traspua a cada línia del seu comentari):

"Montesquieu no és un pensador que lluita amb el teòleg amb armes iguals i oposa el dogma al dogma(...). Allò que ell estableix no són veritats sobre les quals pot [redacted] reposar l'esperit humà: són procediments per a cercar veritats. L'esperit de les lleis no és una teoria; és el resultat complex de les observacions i de les recerques a què es va lliurar, tot inspirant-se en un mètode" (12).

La conclusió d'aquest mètode és la seva famosa definició de les lleis i de llur esperit: al prefaci d'aquesta obra

" Jo no he extret -- diu Montesquieu/-- els meus principis dels meus prejudicis sinó de la naturalesa de les coses ".

I conclou:

"En la seva significació més general, les lleis són les relacions necessàries que deriven de la naturalesa de les coses. En aquest sentit, tots els éssers tenen les seves lleis: la divinitat té les seves lleis, el món material té les seves lleis, les intel.ligències superiors a l'home tenen les seves lleis, [redacted] els animals tenen les seves lleis l'home té les seves lleis".

Per al [redacted] lector d'avui aquestes consideracions no constitueixen cap innovació. Més aviat es ressenten encara de profundes limitacions. Però hi ha en les definicions de Montesquieu un propòsit ferm i clar, no tant de caràcter científic com de caràcter polític. I aquest propòsit ha estat resumit així, una vegada més, per Groethuysen:

" Així, alliberades de les traves que els imposaven les fòrmules teològiques, les concepcions polítiques van experimentar una profunda transformació. En analitzar lliurement els fenomens socials, en remuntar fins a les [redacted] relacions que determinen la vida d'una societat, Montesquieu va demostrar la inanitat de les teories en què es fonamen-

tava el sistema de l'absolutisme. Apartar l'Església del domini de les ciències morals era, alhora, reduir l'autoritat d'una monarquia absoluta a la qual l'Església havia donat un suport poderós" (13)

. . .

Comentant el refús per Montesquieu dels conceptes de dret natural i de contracte social, Althusser escriu que en rebutjar aquestes teories Montesquieu rebutja alhora les implicacions filosòfiques de la seva problemàtica (14). Però, cal preguntar-se alguna cosa més. No sols rebutjava les implicacions filosòfiques sinó també, i principalment, les polítiques. Montesquieu no va acceptar el concepte de dret natural i de contracte social no sols per raons de mètode sinó -- a parer meu,-- perquè no es proposava fundar una teoria del poder polític democràtic. Discutia, certament, la teoria de l'origen diví del poder polític i l'invalidava amb arguments de dret, d'història i, com avui diriem, de sociologia. Però no pretenia fundar una teoria política basada en un altre principi de legitimació -- com van fer Rousseau i altres pensadors -- perquè el seu objectiu polític no era crear un altre sistema polític sinó reformar l'existent.

La seva famosa classificació de les formes de govern i la definició dels principis que fonamenten cadascuna d'elles, per exemple, ja tenen ben poc a veure amb la pretensió científica del mètode general.

En realitat, aquí hi ha una inversió de la perspectiva. Més que arribar a conclusions generals a partir de l'anàlisi dels fets, estableix prèviament conclusions generals i les justifica i explica a partir d'una interpretació unilateral dels fets.

Quan parla de la "república" i en defineix el principi és per arribar a la conclusió de què aquest règim podía haver estat convenient en altres llocs i moments de la història, però que no servia per a les necessitats de la França de la seva època.

Quan descriu el "despotisme" és per explicar que aquest

sistema provoca la decadència dels pobles (com ho demostra, per exemple, la història de Roma) i que, per tant, no és bo per a França, on ha pres la forma de la monarquia absoluta.

I quan descriu la "monarquia" i el seu principi és per establir un programa polític de reformes que han de permetre salvar la monarquia francesa i donar sortida als problemes acumulats per la inadequació històrica del poder absolut.

En realitat, tot el sentit de L'esperit de les lleis es troba en aquest punt. Crec que es pot dir sense exagerar que tota l'obra és una immensa acumulació de dades exactes i errònies, un immens esforç de documentació acumulada redactada i ordenada durant anys per tal d'intentar demostrar amb fets una cosa fonamental: que la monarquia absoluta ja no servia i que calia introduir amb urgència reformes substancials inspirades en exemples concrets i en pràctiques ja iniciades per altres països, Anglaterra especialment.

Althusser defineix molt bé el concepte de la monarquia que proposa Montesquieu:

> "Un príncep protegit dels seus excessos per ordes privilegiats. Ordes protegits del príncep pel seu honor. Un príncep protegit del poble i un poble protegit del príncep per aquests mateixos ordes". (15)

Es a dir: enfront del sistema del poder absolut, que concentra totes les decisions en mans d'un monarca i del grup que el rodeja, proposa un sistema de decisions compartides entre el monarca i una sèrie de cossos intermedis que integrin i representin la noblesa i la burgesia mercantil i manufacturera.

Aquest i no altre és el sentit de la seva famosa proposta de la divisió (o separació) del poder en tres poders que es complementin, s'equilibrin i es controlin mútuament.

Des del cèlebre assaig de Charles Eisenmann l'any 1933 (16) s'ha pogut parlar del "mite de la separació de poders" engendrat per la teoria de Montesquieu.

Es cert que en parlar de la constitució d'Anglaterra Montesquieu descriu un sistema de divisió de poders. D'aquí se n'ha tret la conclusió que Montesquieu preconitzava un sistema polític basat

en una estricta separació de tres poders: l'executiu (el rei i els seus ministres); el legislatiu (les dues cambres) i el judicial(els magistrats).

Einsenmann va demostrar clarament que Montesquieu no parla de divisió i separació estricta de poders, primer perquè cadascun d'ells intervé d'una manera o altra en els restants i segon perquè en realitat allò que preconitza és un sistema de [illegible] de combinació i d'enllaç dels poders. Entre aquests no inclou [illegible] el poder judicial, puix que el considera pròpiament com a nul.

Montesquieu es refereix exactament a dos poders(l'executiu i el legislatiu) i a tres potències(el rei, la cambra alta i la cambra baixa). L'objectiu de Montesquieu -- sempre seguint la interpretació d'Einsenmann -- és precisament la combinació d'aquestes tres potències, el rei, la noblesa i el "poble". No és, doncs, exactament un problema jurídic sinó un problema polític, un problema de relació de forces.

Aquest és d'altra banda el sentit de la proposta política real de Montesquieu quan preconitza com a solució óptima la del "govern moderat". Com diu Althussser:

> "La veritable moderació no és ni l'estricta separació de poders ni la preocupació i el respecte jurídics de la legalitat. La moderació no és el simple respecte de la legalitat sinó l'equilibri dels poders, és a dir, el repartiment de poders entre les potències i la limitació o moderació de les pretensions d'una potència pel poder de les altres. La famosa separació de poders és només el repartiment ponderat del poder entre potències determinades: el rei, la noblesa, el "poble" (17)

A la França de Montesquieu això representava un projecte polític molt concret. Segurament,la força social que en sortia més beneficiada era la noblesa, convertida en una força política reconeguda a la cambra alta i protegida contra les arbitrarietats del rei i contra les reivindicacions dels sectors populars.

La burgesia guanyava també un lloc important a la cambra baixa i obtenia l'estatut de representant exclusiva del poble, el qual quedava en la seva immensa majoria marginat de les preses de decisió.

La corona hi perdia facilitats de moviment,però hi guanyava protecció i ampliació de la seva base social.

Crec sinderament que aquesta interpretació és la més ajustada a la realitat i la que s'ha imposat entre la majoria dels comentaristes de l'obra de Montesquiu. Discutible és, en canvi, el sentit profund de la proposta d'aquest: es tractava, com creu Althussser, de salvar l'essencial de l'Estat feudal contra les reivindicacions del poble introduint la burgesia en les estructures d'aquest mateix Estat feudal ? Es tracta, més aviat de superar l'Estat absolut i d'obrir pas a un Estat modern i secularitzat evitant els esculls del despotisme il.lustrat ?

A parer meu, aquesta qüestió és inseparable d'una altra, no menys important: la del caràcter històric de l'Estat absolut i de la seva funció en el pas del sistema feudal al sistema capitalista.

No és aquest el lloc ni l'ocasió d'entrar en aquest tema, a bastament discutit,d'altra banda, sense que ningú hagi arribat a conclusions definitives.

L'obra de Montesquieu, en tot cas, s'inscriu en aquesta problemàtica, és una proposta política concreta i no va més enllà dels límits amb què Montesquieu, com a home del segle XVIII a França, topava. És essencialment una proposta de reforma que no es basa en un altre model de societat ni en un altre principi de legitimació com volien els teòrics del contracte social.

En aquest sentit, bé es pot dir que L'esperit de les lleis és una obra de transició. Per endegar la seva proposta de reforma s'enfronta amb la concepció teològica de la història i amb la teoria del dret diví dels reis i ho fa amb un mètode profundament renovador.

La seva obra destrueix el principi de legitimació de la monarquía absoluta, però no en proposa un altre. Es limita a preconitzar una altra forma d'organització del poder polític existent i a donar entrada en l'exercici d'aquest a forces que n'eren excloses. Alhora, vol reforçar cossos socials intermedis i estructures socials amenaçats no sols per la subversió sinó també per l'evolució mateixa de les coses que el propi Montesquieu descrivía.

Quan finalment la lluita es va plantejar obertament amb la Revolució francesa era evident que enfront del principi de legitimació de la monarquia absoluta només n'hi havia un altre:el de la igual-

tat de tots els ciutadans i el de la sobiranía del poble, ambdós basats en la noció del dret natural i del contracte social.

* * *

Com s'explica, doncs, que Montesquieu, superat pel desenvolupament concret dels fets i marginat a l'hora de donar un fonament teòric a la lluita contra l'Estat absolut acabés essent reconegut com el teòric de l'Estat liberal postrevolucionari i reivindicat encara avui per tots els qui preconitzen un sistema constitucional liberal-democràtic avançat ?

Les raons d'aquesta pervivència en el temps són segurament diverses i no em considero en condicions d'entendre-les totes.

Ponteil n'avança una de molt important:

> "Per una deformació temible -- escriu -- la teoria de la separació dels poders va servir la reacció monàrquica. El dogma de la separació havia estat proclamat al segle XVIII per barrar el pas a l'arbitrarietat del monarca. Al segle XIX va ser l'últim recurs per conservar per al príncep un poder que la democràcia li prenia. Va acabar essent un principi de resistència a la introducció del règim parlamentari" (18).

Crec que en aquesta reflexió de Ponteil hi ha una gran part de veritat, bé que potser no tota. Efectivament, la clau de la qüestió es troba, a parer meu, en tres aspectes del procés revolucionari i post revolucionari que va acabar amb l'Estat absolut.

Aquests tres aspectes són els següents:

1. La revolució francesa va posar fi a l'Estat absolut, però va culminar amb una sèrie de compromisos entre els qui havien dut l'ofensiva i sectors molt importants de les forces del mateix Estat absolut. Aquests compromisos van ser encara més clars a altres països que no va conèixer una revolució de les dimensions de la francesa, a molts dels quals van ser precisament les forces de l'antic règim les que van asegurar l'hegemonia en la construcció de l'Estat liberal. La forma institucional concreta d'aquests compromisos va ser la formació d'un Estat en què el monarca i la noblesa conservaven molt poder, però el compartien amb sectors més o menys importants de la burgesia, és a dir, un Estat basat en la divisió dels poders en el sentit preconitzat per Montesquieu en un altre context i per un altre propòsit.

2. La subsistencia de les monarquies feia impossible el ple reconeixement de la voluntat popular com a únic principi de legitimació. De fet, les monarquies constitucionals es basaven -- i es basen -- en un doble principi de legitimació: la voluntat popular per a l'elecció dels representants que han d'exercir les tasques de legislació -- i també, però no estrictament, les d'execució -- i la continuïtat històrica d'una monarquia que ja no es justifica pel dret diví sinó pel principi de continuïtat en una funció de representació nacional però no en una funció de govern. També aquí es va imposar, doncs, l'eclectisme de Montesquieu en relació amb el principi de legitimació.

3. El sistema resultant del procés revolucionari i postrevolucionari tenía grans elements de continuïtat amb l'antic règim en qüestions fonamentals, com són ara la centralització, el reforçament de l'administració i de les forces armades, la unificació de mercats, la unificació de les lleis, etc. La ruptura era, per tant, relativa i allò que en resultava era, de fet, una profunda reforma de l'Estat que en molts aspectes recollía les reformes preconitzades per Montesquieu. Entre elles -- i no la menys important -- cal citar l'exclusió de les formes de democràcia directa i la introducció d'un sistema representatiu limitat.

Crec que per aquestes -- i a ben segur altres -- raons l'obra de Montesquieu es va sobreviure a ella mateixa, va reaparèixer en un context distint a l'original i va constituir el fonament de la teoria de l'estat liberal. I si més tard, el principi de la divisió dels poders ha estat reivindicat per altres forces -- entre elles moltes de representatives del moviment obrer -- és igualment per raons diferents i mai no equiparables al propòsit inicial de Montesquieu. Només cal recordar la importància que ha tingut la reivindicació de la divisió dels poders enfront de les dictadures contemporànies o el pes que té aquesta mateixa reivindicació per fonamentar el poder del Parlament enfront del poder creixent dels governs i de l'administració.

Les circumstàncies han fet, doncs, de l'obra de Montesquieu una fita fonamental en la història del pensament polític. Això és degut en primer lloc al valor de l'obra mateixa, a les innovacions metodològiques que va introduir, a la polèmica que va obrir. Però és degut també a l'evolució concreta d'unes situacions

històriques que han donat a Montesquieu i als seus llibres un paper que el mateix autor no hagués sospitat mai.

L'esperit de les lleis ne és en aquest sentit cap excepció. Crec que la gran majoria de les obres fonamentals de la història ho són per les mateixes raons: pel seu valor i pel paper que les circumstàncies posteriors els han donat. [redacted] L'obra que ara teniu a les mans n'és una confirmació. I alhora és la demostració que el pensament viu i amatent a la realitat dels fets de cada moment històric, capaç de veure més enllà de la cortina quotidiana i d'alçar-se cap a una reflexió general amb voluntat de transformació és sempre un estímul, per damunt dels llocs i dels temps, per als qui volen comprendre el passat i el present. I no parlo del futur perquè ni tinc esperit profètic ni crec que l'arbre de la teoria sigui més verd que el de la vida.

Jordi Solé Tura

Barcelona, agost de 1982.

NOTES.

1. F. PONTEIL, La pensée politique depuis Montesquieu, Sirey, Paris, 1960, pàg. 1.

2. George H. SABINE, Historia de la teoria política, Fondo de Cultura Econòmica, Madrid, 6ª reimpressió, 1974, pàgs. 409-410

3. Cfr. també Louis ALTHUSSER, Montesquieu: la política y la historia Ed. Ariel, Barcelona, 2ª ed. 1974, pàgs. 52-53.

4. Cfr. Felix PONTEIL, [illegible].: "Montesquieu no va preveure l'aparició de la democràcia moderna", opc. cit. pàg. 6.

5. G.H. SABINE, op.cit. pàgs. 411-412.

6. Georges C. VLACHOS; La politique de Montesquieu: "Montesquieu seria més aviat, segons les nostres categories actuals, un "reformista", poderosament influït per les idees liberals del seu segle". Ed. Montchrestien, Paris, 1974, pàg. 19.

7. Cfr. Bernard GROETHUYSEN, Philosophie de la Révolution française, precedé de "Montesquieu". ,Gallimard, Paris, 3ª Ed. 1956. En general, l'assaig sobre Montesquieu, inacabat, és un dels més suggestius [illegible] sobre l'obra d'aquest autor.

8. B. GROETHUYSEN, op.cit. pàgs. 25 i 31.

9. John BOWLE, Western Political Thought, University Paperbacks, Methuen, Londres, 3ª reimpressió, 1961, pàg. 408.

10. Cfr. B. GROETHUYSEN, op.cit.pàgs. 70 i 73, i L. ALTHUSSER, op.cit pàgs. 70-71. Aquest és un dels aspectes més interessants de la construcció teòrica de Montesquieu i, sens dubte, una prefiguració de la teoria de la sobirania nacional que va servir de suport al liberalisme [illegible] de començaments del segle XIX. "A cada nació -- escriu GROETHUYSEN, resumint el pensament de Montesquieu --hi ha un esperit que determina el caràcter dels homes i manté entre ells les disposicions a l'ordre i a la unitat. Esperit general i no esperit d'un sol, com volien els teòrics de l'absolutisme. I els [illegible] reis mateixos no podran sostreure's a aquest esperit que domina tots els membres d'una nació. Només podran regnar si s'hi donformen". Per a GROETHUYSEN [illegible] l'anàlisi de Mon-

tesquieu sobre les condicions en què es forma la unitat del cos social representa un gran cop contra els fonaments del sistema absolutista.

11. Montesquieu ho diu de manera clara i contundent a les Lettres Persanes (carta XCV): ".. Els homes neixen lligats els uns als altres; un fill neix del seu pare i es manté al seu costat. Això és la societat i la causa de la societat". Cfr. l'anàlisi de L. ALTHUSSER sobre la relació de Montesquieu amb les teories del dret natural i del contracte social. Op. cit. pàgs. 22-23 i 28-29. Contràriament, G. VLACHOS pensa que Montesquieu no repudia d'entrada la idea de l'estat de natura i del contracte social. Allò que en rebutja són les conclusions contradictòries d'autors com Locke i Hobbes, entre altres. Cf. VLACHOS, op.cit. pàgs.23-24.

12. B.GROETHUYSEN, op.cit. p.59.

13. B. GROETHUYSEN, op.cit. p. 60.

14. L.ALTHUSSER, op.cit. pàg. 29.

15. L.ALTHUSSER, op.cit. pàg. 96

16. L'assaig de Ch.EINSENMANN va ser publicat al volum Mélanges Carré de Malberg, Paris,1933, amb el títol de "L'Esprit des Lois et la séparation des pouvoirs". També és important l'assaig publicat , amb el títol de "La pensée constitutionnelle de Montesquieu" al volum Montesquieu, sa pensée politique et constitutionnelle, (Travaux et Recherches de l'Institut de Droit Comparé de L'Université de Paris, num. VII).

17. L. ALTHUSSER, op.cit. pàg. 123.

18. F. PONTEIL, op.cit. pàg. 10